

NASELJAVANJE HRVATA NA PROSTORE SLOVAČKO-MAĐARSKE GRANICE PRIJE TURSKIH RATOVA

Peter SEDLÁK, Košice

Općepoznato je da su se Hrvati početkom XVI. stoljeća naselili u sjevernom dijelu kraljevine Ugarske, na području današnje sjeverozapadne Mađarske i zapadne Slovačke. Malo se, naime, govori o tome da je hrvatski živalj bio naseljen u drugim dijelovima Slovačke najkasnije već u 13. stoljeću.

U blizini današnje slovačko-mađarske granice postoje dva sela čija imena govore da su bila naseljena Hrvatima. Trideset kilometara jugozapadno od grada Košice, u dolini rijeke Bodve nalazi se selo Chorváty. Prvi put se spominje u pisanim vrelima kao *Huruati* 1247. godine, kada je bilo u vlasništvu županijske tvrđave Turňa.¹ Zapadno od sela nalazi se mali brežuljak Várheĭ (mađ. Várhegy = tvrđavno brdo). Neki su povjesničari mislili da je tu postojala slavenska tvrđava, drugi da je tu bio samo toranj od drva za signalizaciju sa županijskom tvrđavom Turňa.² Godine 1256. spominje se kao *possessione Horwath* u pismu Egerskoga kaptola, koji za kralja Bele IV. piše o granicama premonstrantskoga samostana u Jasovu.³ Kralj Ladislav IV. darovao je zemlju *Huruati* 1274. turňanskome županu Sebastianu.⁴ Godine 1423. spominje se selo kao *Horuathy*,⁵ a kasnije je tu živjela plemićka obitelj Horváthy.

Na područje kraljevskog predija Turňa došle su grupe kolonista iz južne Europe još prije prodora Tatara. Tako se u pismu kralja Bele IV. iz 1243. godine spominju *Ollassy de Tornoua*, koji su dobili neke povlastice za vladavine hercega Kolomana, sina kralja Andrije II. (1205.–1235.). Ti su gosti došli osim u Turňe i u blisko selo Host'ovce (host' = gost). Zanimljivo je da su prethodnici Bele IV. (1235.–1270.) oko 1194/5. godine na ovom prostoru darovali gospodarstvo Plešivec banu Dominiku iz obitelji Miškovci.⁶ Naslov (titul)

¹ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II.*, Bratislava, 1977., 320.

² M. SLIVKA – A. VALLAŠEK, *Hrady a hrádky na východnon Slovensku*, Košice, 1991., 171.

³ R. MARSINA, *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae II.*, Bratislava, 1987., 374.

⁴ B. VARSÍK, *Osídlenie Košickej kotliny I.*, Bratislava, 1964., 151.

⁵ J. STANISLAV, *Slovenský juh v stredoveku I.*, Turčiansky sv. Martin, 1948., 479.

⁶ B. VARSÍK, *Osídlenie Košickej kotliny I.*, Bratislava, 1964., 149.

»ban« i prezime »Miškovci« svjedoče o njegovu južnoslavenskom, točnije hrvatskom podrijetlu.

Slično kod slovačko-mađarskoga graničnog prijelaza Šahy, u dolini rijeke Štiavnice, postoji nekad samostalno selo Chorvaticice, sada dio većeg sela Tupá. Chorvaticice se u pisanim dokumentima 1237. prvi put spominju kao *Huruathy*, a isto tako i 1270.⁷ To znači da su Hrvati tu bili naseljeni već u prvoj polovici 13. stoljeća. Ugarski kralj Ladislav IV. darovao je to selo 1277. plemićkoj obitelji, koja je nakon donacije primila prezime Horváthy,⁸ što znači da je ta obitelj došla u selo i primila naslov od sela, koje se već nazivalo Hrvati, jer su Hrvati ovdje morali biti već i prije. Slovački slavist Ján Stanislav drži da su tu boravili Hrvati, ali to ne možemo tvrditi sa sigurnošću jer danas nema nikakvih hrvatskih jezičnih tragova o tome.⁹

Tim selima možemo još pribrojiti selo Erdőhorváti, smješteno oko 40–50 km jugoistočno od Košica, u južnom području bivše Zemplinske županije, danas na mađarskom teritoriju, u blizini gradića Sárospatak. To se naselje prvi put pismeno spominje 1353. godine, kada su tu pavlini sagradili samostan. Spomen na njihovu prisutnost i djelovanje zasvjedočen je do današnjih dana u mjesnom imenu *Barátok zárdájának* – samostan braće (tj. fratara, redovnika). Od samostana su ostale samo ruševine;¹⁰ selo se 1396. spominje pod imenom *Horwaty*, a 1398. kao *Horuaty*.¹¹

U blizini mađarsko-slovačke granice, na prostoru Boršodske županije na tlu Mađarske, u dolini rijeke Sajó (=Slana) također se nalaze sela Disznós-Horvát i Bán-Horvát, koja se u vrelima spominju 1330. kao Horwath a kasnije kao Horwathy (1413., 1449., 1488.).¹² Hrvati su taj prostor najvjerojatnije kolonizirali prije 1330. godine te su tu nastala hrvatska naselja.

Na desnoj obali rijeke Tise, u blizini mađarskog Hetyénya, postoji zaselak *Horváthi*. Nije poznato vrijeme kada je on nastao.¹³

Valja još napomenuti da varadinski registar spominje oko 1220. *villa Chroat*, što je staroslavenski oblik riječi Hrvat. Izdavači registra u 1913. poistovjetili su tu *villu* sa selom Oláhhorvát u Szilagyskoj županiji, no slovački povjesničar Branislav Varsik opravdano konstatira da ta *villa* može biti također selo Krasznahorvát, koje se u pisanim vrelima 1353. spominje kao *poss. Horvat in Karazna*.¹⁴

Kada su i zašto Hrvati došli na ove prostore? Neki povjesničari i jezikoslovci pretpostavljaju da su na jug današnje srednje Slovačke grupe južnih Slavena došle već krajem 7. stoljeća zajedno s Avarima. Dok dijalekti zapadne i istočne Slovačke imaju znakove staroga zapadnoslavenskoga jezika, u narječjima na jugu srednje Slovačke očituju se znakovi je-

⁷ *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III.*, Bratislava, 1978., 202–203.

⁸ J. STANISLAV, *Slovenský juh v stredoveku I.*, Turčiansky sv. Martin, 1948., 108.

⁹ J. STANISLAV, *Slovenský juh v stredoveku I.*, Turčiansky sv. Martin, 1948., 107–108, 388.

¹⁰ *A Kassai Százéves Egyházmegye Történeti Névtára és Emlékkönyve 1904 II.*, Kassa, 1904., 687.

¹¹ B. VARSÍK, *Osídlenie Košickej kotliny III.*, Bratislava, 1977., 511.

¹² J. STANISLAV, *Slovenský juh v stredoveku I.*, Turčiansky sv. Martin, 1948., 123, 463.

¹³ *Isto*, str. 523.

¹⁴ B. VARSÍK, *Osídlenie Košickej kotliny III.*, Bratislava, 1977., 511.

zika Južnih Slavena¹⁵ (npr.: idemo, budemo, šilo, krielo i dr.). Drugi govore da »jugoslavizmi« u dijalektima srednje Slovačke imaju svoje korijene u povijesnom razvoju 9.–12. stoljeća.¹⁶

Može se pretpostaviti da su Hrvati došli na ove prostore najkasnije potkraj prve polovice 13. stoljeća, kad su poneka od ovih sela preuzela imena od hrvatskih doseljenika koji su se tu doselili izgubivši svoje obiteljske nazive te su ostali samo kao Hrvat, Hrvatice itd. Neke hrvatske obitelji preuzele su prezime od mađarskih ili slovačkih sela u mađarskom obliku, npr. Horváth-Palocsay (Hrvat-Plavečki); neke su zadržale hrvatsko prezime i također nacionalno podrijetlo, npr. Horváth-Stančić, no ne može se tvrditi da sva imena sela potječu od samo jedne hrvatske obitelji. Držim da sela koja se u pisanim izvorima spominju prije 15. stoljeća, imaju svoja imena po kolonijama Hrvata, koji su se iz različitih razloga u većim ili manjim grupama doselili s Balkana ili iz područja između Drave i Save. Vjerojatno su sela iz polovice 13. stoljeća bila naseljena i prije, nakon prodora Tatara (1241.) i nakon poziva ugarskog kralja Bele IV. da se nasele krajevi opušteni ratom. Neke kolonije Hrvata došle su na ovaj prostor na poziv knezova, plemićkih obitelji i, kasnije, zbog turske opasnosti. Slično su Južni Slaveni došli u 15. stoljeću na posjede ugarskog grada Solymos ispod rijeke Maroš, gdje su nastala sela: Zagorycza, Radavowcz, Draganowcz, Domynowcz, Brwznyk... i dr.¹⁷

Hrvatsko stanovništvo naseljeno na tlu Slovačke i Mađarske u razdoblju od 12. do 14. stoljeća bilo je u velikoj manjini među Mađarima i Slovcima. Prolaskom stoljeća ono je bilo kasnije asimilirano, do naših dana sačuvala su se imena naselja koja govore o njihovoj prisutnosti u ovim krajevima. Hrvatski jezik i narodna obilježja u Slovačkoj sačuvalo je tek stanovništvo koje je tu doselilo za turskih ratova u 16. stoljeću.

¹⁵ A. HABOVŠTIAK, *Zo slovensko-slovanských lexikálnych vzťahov (so retel'om na lingvistickú geografiju)*, Bratislava, 1993., 77–89; R. KRAJČOVIČ, *Svedectvo dejín o slovenčine*, Martin, 1977., 11; P. RATKOŠ, *Slovensko v dobe veľ'komoravskej*, Košice, 1988., 81; T. ŠTEFANOVIČOVÁ, *Osudy starých Slovanov*, Martin, 1989., 36.

¹⁶ B. VARSÍK, *Kontinuita medzi veľ'komoravskými Slovienmi a stredovekými severouhorskými Slovanmi (Slovákmi)*, Bratislava, 1994., 14.

¹⁷ J. STANISLAV, *Slovenský juh v stredoveku I.*, Turčiansky sv. Martin 1948., str. 577.

Summary

**SETTLING OF THE CROATS ALONG THE SLOVAKIAN AND HUNGARIAN
BORDERLINE BEFORE THE OTTOMAN WARS**

In this article author reveals that on the territory of present-day Slovakian and Hungarian borderline already in the thirteenth century there were several settlements of Croats. Even today the names of these settlements suggest their Croatian origin because one can easily recognize the name Hrvat/Croat in the stem of the words (i.e. Chrováty, Chorvatice, Erdöhorváth etc.). At the end the author suggests that the founding of these Croatian colonies is probably connected with colonization of king Bela IV before and after Tatars' invasion.